

ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK
DEINZE TOLPOORTSTRAAT 30 & 32
15 & 16 JULI 2010 & 7 TOT 30 MAART 2011
David Vanhee & Marjolein Deceuninck

I. Voorwoord

Tijdens juli 2010 en maart 2011 werden respectievelijk een archeologisch vooronderzoek en een archeologische inventarisatie uitgevoerd op een perceel aan de Tolpoortstraat nrs. 30 en 32 te Deinze. Dit perceel is gekend als het voormalige postgebouw en moet nu plaats maken voor een nieuw winkelpand. Uit historische bronnen en kaarten blijkt dat hier het markizaat, de verblijfplaats van de markies van Deinze was gevestigd. De toren van het oorspronkelijke poortgebouw is nog zichtbaar in het straatbeeld.

Toen bij het vooronderzoek van 15 en 16 juli 2010 is vastgesteld dat de muurresten, vloeren en haarden van het voormalige markizaat slechts een tiental cm onder het oorspronkelijke looppniveau verborgen zaten, koos de eigenaar voor een in situ bewaring in plaats van een opgraving. Dit impliceerde een aanpassing van de bouwplannen met de afdekking van de archeologische site, een voorafgaande archeologische inventarisatie en een controle op de bouwwerken.

Dit rapport brengt een administratief en wetenschappelijk verslag van de archeologische vondsten gedaan bij het vooronderzoek, de daaropvolgende inventarisatie en de in situ bewaring.

Voor de realisatie van het vooronderzoek, de inventarisatie en de in situ bewaring gaat onze dank uit naar tal van mensen. In eerste plaats aan de bouwheer en eigenares Valerie Vanhonsebrouck. Verder aan L. Bauters (Provincie Oost-Vlaanderen) en J. Vandeveld (Agentschap RE) voor de begeleiding en advies bij de in situ aanpak. We willen ook de heer Vincent Debonne (VIOE) bedanken voor de informatie over de baksteenformaten. Voor de praktische organisatie van het onderzoek willen we ook architect K. Callewaert en de aannemers Lapere en Van Eenoo bedanken. Op terrein zijn we bijgestaan door landmeter Kenneth Smith van Landmetersbureau Ellips, de werkmannen en kraanman van Grondwerken Lapere, de vrijwilliger Danny Verheye en de studenten Sarah Schellens, Nadja Vervaeet en Els Dumalin.

COLOFON

© 2011

© Kale - Leie Archeologische Dienst, David Vanhee & Fenikx bvba, Marjolein Deceuninck

figuren © Auteurs (KLAD & Fenikx bvba), tenzij anders vermeld

layout: D. Vanhee
druk- & bindwerk: Zquadra, Kortrijk
verantwoordelijke uitgever: Kale - Leie Archeologische Dienst
Kasteelstraat 26
9880 Aalter
www.deklad.be

II. Inhoud

I. Voorwoord	3
II. Inhoud	5
III. Administratieve gegevens	5
IV. Projectomschrijving	5
IV.1 Aanleiding van en opbouw naar het onderzoek	7
IV.2 Tijds kader	7
IV.3 Financieel kader	7
V. Geografische en bodemkundige ligging	7
VI. Methodologie	9
VII. Archeologische en historische voorkennis	10
VIII. Resultaten	13
VIII.1 Eerste vaststellingen bij het vooronderzoek 15 en 16 juli 2010	13
VIII.2 De stap naar de in situ bewaring	15
VIII.3 Inventarisatie in het teken van de in situ bewaring maart 2011	17
IX. Structuren	19
IX.1 Markizaat - Gebouw I	19
IX.2 Markizaat - Gebouw II	27
XI.3 Markizaat - Tuinpaden	27
XI.4 De schuilkelder	31
XI.5 Vondstenensemble	31
X. Synthese Markizaat van Deinze	35
X.1 Datering van de fases	35
X.2 Indeling van het gebouw	39
XII. Besluit	40
XIII. Bronnen	41
XIII.1 Kaartmateriaal	43
XIII.2 Bibliografie	43

III. Administratieve gegevens

LOCATIEGEGEVENS

Gemeente:	Deinze
Plaats/straat:	Tolpoortstraat 30 & 32
Kadastrale gegevens:	Afd. 1, sectie B, percelen 270M & 270L
X:	91040.29
Y:	186089.69

OPGRAVINGSDOCUMENTATIE

Vergunning 1:	2010/ 232
Geldig:	12/07/2010 tot 31/08/2010
Naam aanvrager:	David Vanhee
Naam vooronderzoek:	Vooronderzoek Tolpoortstraat 2010
Opgravingscode:	Dnz - TPS - 10
Datum:	15 - 16 juli 2010
Te onderzoeken oppervlakte:	ca. 800 m ²
Algemene methodiek:	Vooronderzoek met proefsleuven.
Vergunning 2:	2011/069
Geldig:	07/03/2011 tot 30/03/2011
Naam aanvrager:	David Vanhee
Naam vooronderzoek:	Vooronderzoek Tolpoortstraat 2010
Opgravingscode:	Dnz - 11 - TPS
Datum:	7 - 11 en 21 maart 2011
Te onderzoeken oppervlakte:	ca. 800 m ²
Algemene methodiek:	Inventarisatie van de site, voorafgaand aan de in situ bewaring.

Bouwheer

Mevr. Valerie Vanhonsebrouck

Albertplein 13 bus 24

8300 Knokke

IV. Projectomschrijving

IV.1 AANLEIDING VAN EN OPBOUW NAAR HET ONDERZOEK

Het project impliceert de sloop van het voormalige postgebouw in de Tolpoortstraat 30 en 32 te Deinze, met uitzondering van de toren en het huis aan de straatkant. Uit historische bronnen en kaarten is bekend dat hier het voormalige markizaat stond. Het staat vermeld op de kaart van Ferraris (1771-1778) en op de Atlas der Buurtwegen (1840), maar het is vooral zichtbaar op de kaart van J. Van Maldeghem uit 1786. Op deze kaart staat het markizaat getekend als een groot perceel, afgebakend tussen de huidige Tolpoortstraat in het zuidwesten, een perceelsmuur en gracht in het noordoosten en de Leiebocht van het westen tot het noordoosten. Binnen dit perceel zijn aan de huidige Tolpoortstraat een poortgebouw met twee torens te zien als inrit tot het domein en staan er verschillende gebouwen in de zuidoostelijke hoek. Van dit gebouw is momenteel enkel de zuidoostelijke toren van het poortgebouw nog bewaard in het straatbeeld.

De KLAD had bij de stedenbouwkundige aanvraag geadviseerd dat tussen de sloop van het opstaande gebouw en de bouw van het nieuwe winkelpand, er een mogelijkheid voorzien werd om 2 proefsleuven over de lengte van het perceel aan te leggen. Bij aankomst op 15 juli bleek echter dat van deze strategie moest afgeweken worden omdat de archeologische resten goed bewaard en quasi zichtbaar aan de oppervlakte lagen.

Figuur 1: Overzichtsfoto van het markizaat na het vooronderzoek in juli 2010.

IV. 2 TIJDSKADER

Op 18 maart 2010 leverde de KLAD een voorwaardelijk gunstig advies af, met een aantal maatregelen ter bescherming van het gekend en ongekend archeologisch patrimonium. Dat impliceert dat er een vooronderzoek met proefsleuven dient plaats te vinden tussen de sloop en het optrekken van het nieuwe gebouw.

Op 15 en 16 juli 2010 werd het vooronderzoek uitgevoerd door de KLAD. Daarbij werden vloer- en muurresten teruggevonden van twee gebouwen van het markizaat en een schuilkerker uit Wereldoorlog II. Na de opmaak van Bijzondere Voorwaarden zijn offertes aangevraagd voor een vlakdekkende opgraving. De kost liep echter dusdanig op dat de bouwheer verkoos de plannen aan te passen en de site in situ te laten. Hiervoor werd in maart 2011 een inventarisatie van het terrein uitgevoerd om de site oppervlakkig te bestuderen voor ze onder de vloerplaat wordt verborgen. De aanleg van het zandbed en de afdekking van de site zijn nadien opgevolgd.

IV.3 FINANCIËEL KADER

De kosten van het vooronderzoek in juli 2010 zijn deels gedragend door de KLAD die de intergemeentelijk archeoloog David Vanhee ter beschikking stelde en de bouwheer die de kraan met kraanman ter beschikking stelde.

Het kostenplaatje van de inventarisatie in 2011 zijn gefinancierd door de bouwheer die de landmeter, kraan en kraanman en twee arbeiders ter beschikking stelde en Marjolein Deceuninck van Fenix bvba aanstelde. De KLAD stelde terug David Vanhee ter beschikking om dit project verder uit te voeren.

Figuur 2: Het terrein aangeduid op de bodemkaart (© <http://geo-vlaanderen.gisvlaanderen.be>)

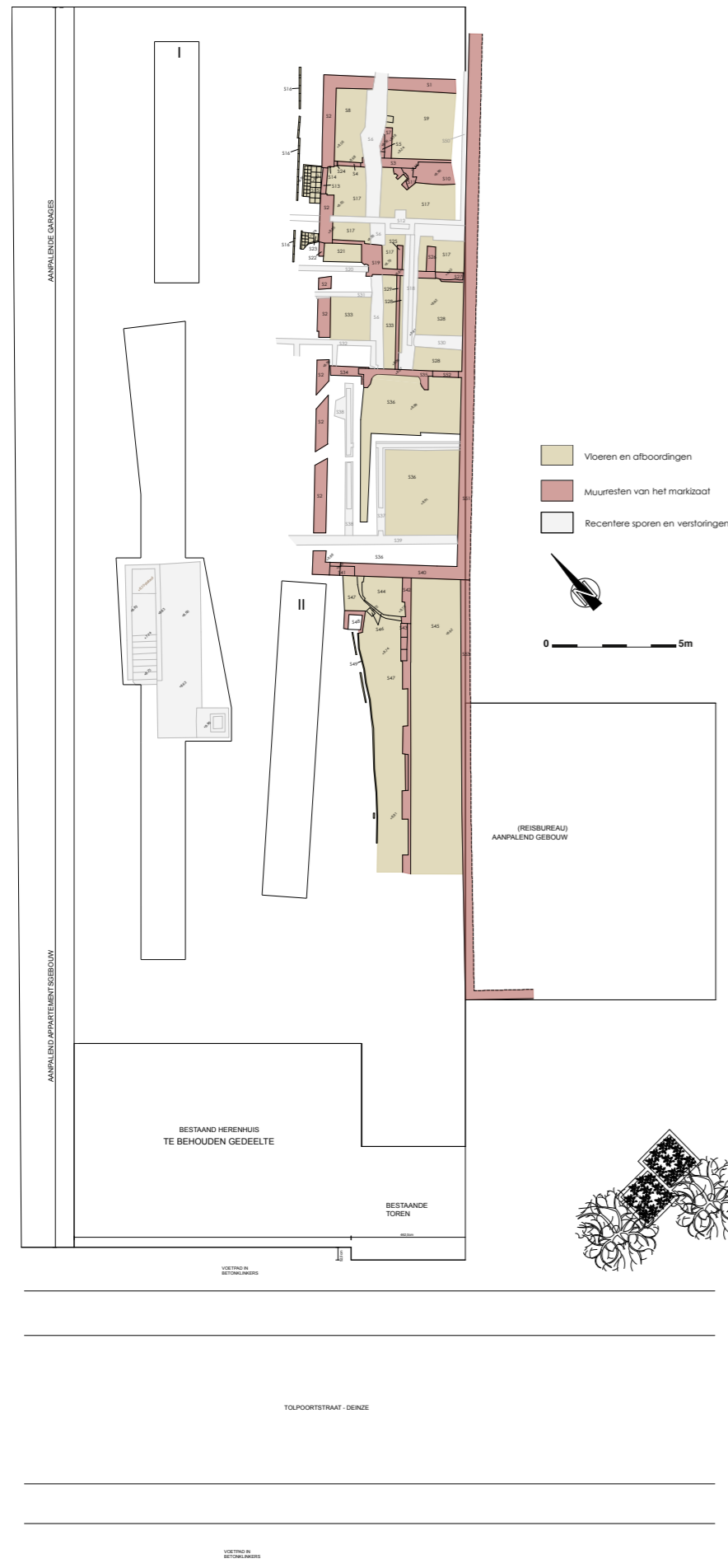

V. Geografische en bodemkundige ligging

Het project bevindt zich in de Tolpoortstraat 30 en 32 te Deinze, kadastraal gekend als Deinze, Afd. 1, sectie B, 270 M en L. De bodemkaart gekarteert het gebied als bebouwde zone (OB). De hoogte varieert rond 9 m TAW. De hoogtes zijn opgemeten door de landmeter en op plan gezet.

Figuur 3: Het terrein vanuit de lucht op de google maps satellietbeelden met (1) de site, (2) de kerk van Deinze en (3) de Leie (© google maps).

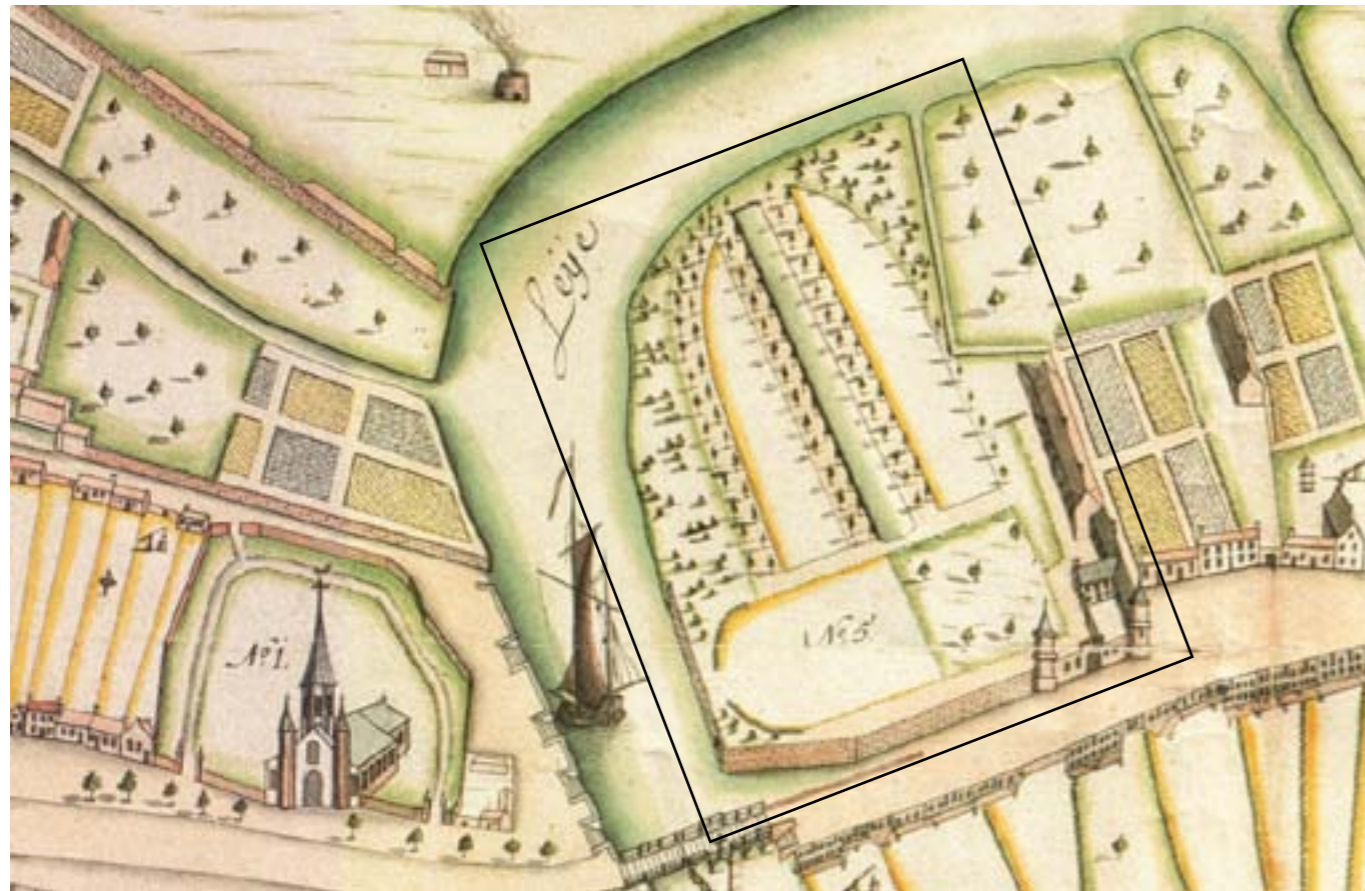
VI. Methodologie

Oorspronkelijk was een klassieke terreininventarisatie voorzien waarbij parallelle proefsleuven zouden aangelegd worden, eventueel uitgebreid met kijkvensters. Bij aankomst op 15 en 16 juli 2010 bleek echter dat van deze strategie moest afgeweken worden omdat tegen de zuidoostelijke perceelsmuur de archeologische resten goed bewaard en quasi zichtbaar aan de oppervlakte lagen. Het ging om de muurresten, vloeren en zelfs haarden van een goed af te bakenen gebouw.

In de zuidoostelijke hoek, en waar al notie was van de aanwezigheid van archeologische sporen, werd al zoveel mogelijk vrijgemaakt om inzicht te krijgen in de oppervlakte van het gebouw (of de gebouwen) en om tevens zoveel mogelijk de dieptes van de aanwezige niveaus te kunnen bepalen. Waar geen notie was van archeologische sporen, zijn bijkomende proefsleuven (I en II) aangelegd.

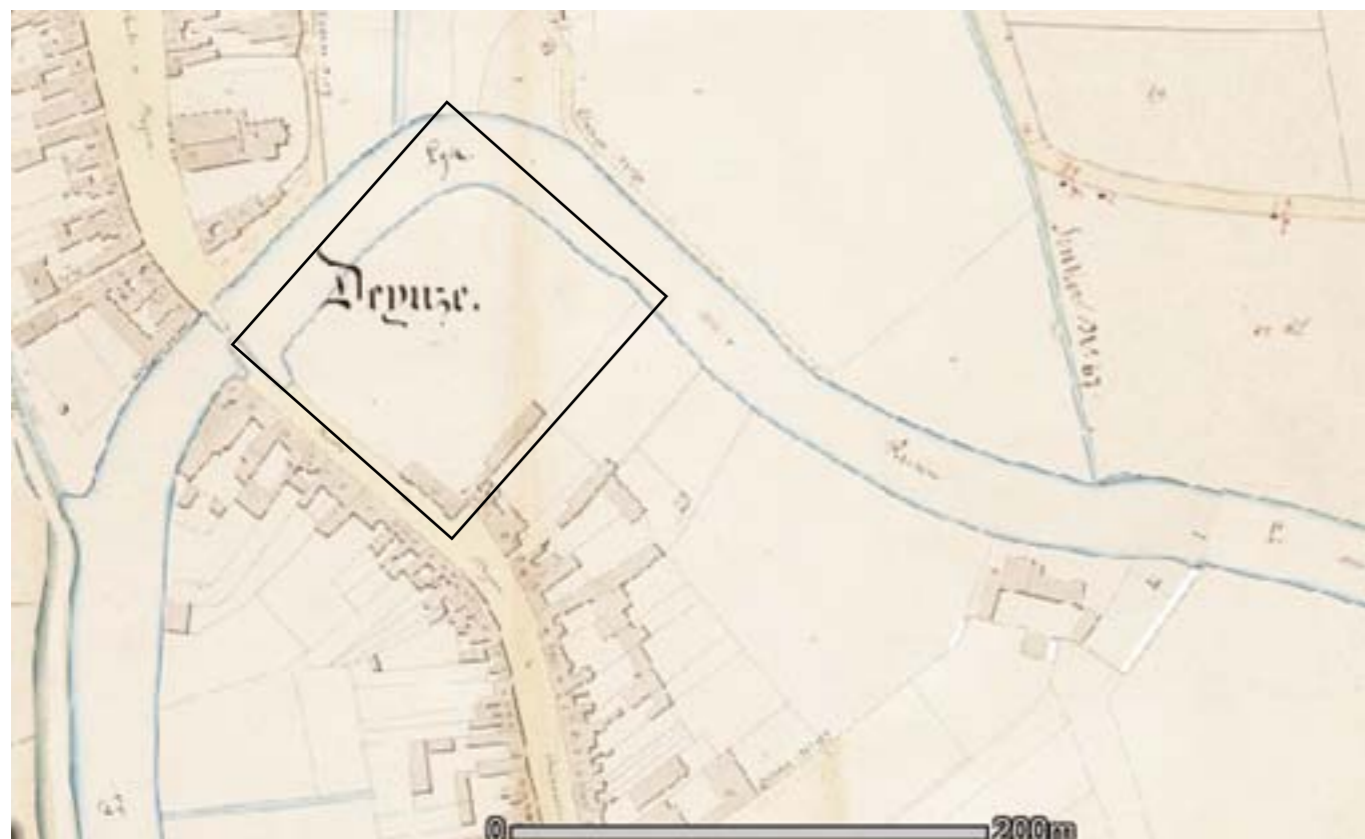
Achteraf besloot de bouwheer de plannen aan te passen om de site in situ te kunnen bewaren. De volgende evaluatie is dan ook opgebouwd uit de bespreking van de sleuven aangelegd in 2010 en de bespreking van het gebouw, geïnventariseerd in 2011.

Figuur 4: Inplantingsplan van het markizaat, de schuilkelder en de proefsleuven I en II.

Figuur 5: Het markizaat volgens de kaart van J. Van Maldeghem uit 1786. Het bestaat uit een toegangspoort met torens aan de huidige Tolpoortstraat met daarachter gelegen gebouwen (© ARA, Kaarten en plans, nr. 85).

Figuur 6: Het markizaat volgens de Atlas der buurtwegen (© gisoost.be).

VII. Archeologische en historische voorkennis

Bij de start van het onderzoek was reeds één en ander bekend over deze site, die op verschillende historische kaarten en bronnen omschreven staat als het Markizaat van de stad Deinze. De vondst wakkerde de interesse verder aan. Het is momenteel echter onmogelijk zelf een uitgebreid historisch onderzoek te doen.

In "Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen" staat deze site beschreven als het "Oud Kasteel" of "Prinsenhof". Dit verwijst naar de grafelijke residentie in de vorm van een motte die hier tijdens de middeleeuwen gevestigd zou zijn. De Gentenaren zouden deze residentie verwoest hebben op het einde van de 15e eeuw. Twee eeuwen later werd op deze site het markizaat opgericht (BOGAERT C. & LANCLUS K., 1991).

Want onder het Spaanse bewind werd de Deinse heerlijkheid verheven tot markizaat (1625). De Spaanse koning Philips IV benoemde Don Diego Mesia, sinds 1618 veldmeester van de Spaanse troepen in de Nederlanden, tot eerste markies van Deinze. In 1632 verkocht Mesia het markizaat aan Floris De Merode, die op 23 september 1633 als nieuwe heer van Deinze werd gehuldigd. Deze adellijke familie bleef ca. 160 jaar in het bezit van het markizaat en de titel. De laatste telg die er (soms) verbleef was graaf de Merode de Montfort de Groesbeek, die op 23 december 1785 de inboedel en alle rijkdommen naar zijn verblijfplaats in Brussel liet verhuizen. Het domein werd toen nog onderhouden door de hovenier Bernard De Costere die op het kasteel woonde. Ook hij vertrok richting Brussel na de Franse revolutie (BAERT G.P., 1964).

Het Markizaatsarchief met heel wat informatie rond de families Della Faille en De Merode is bewaard in het Gentse Rijksarchief (VERHELST, 1976) maar is nog niet verder onderzocht.

Het markizaat zelf werd opgetrokken door Maximiliaan-Antoon van Merode, die omstreeks 1652 de vierde markies van Deinze werd (PREVENIER W. & VERMEIR R., 2003). Volgens de kaart van Ferraris (1771-1778), een kaart in het Landboek van Deinze-Buiten (1784) door landmeter Jan-Baptiste Van Huffel en de kaart van J. Van Maldeghem uit 1786 bestond het gebouw uit een poortgebouw met twee hoektorens of hoekpaviljoens en een groter achtergelegen verblijf. Van dat poortgebouw is tot op heden de rechter hoektoren of hoekpaviljoen nog bewaard in het straatbeeld. Dergelijk kaartmateriaal geeft een goed beeld van het markizaat en zet ons op weg naar een mogelijke driedimensionale reconstructie.

Het gebouw werd in 1816 eigendom van J.B. Ottevaere, die een verbindinggebouw optrok tussen de twee hoektorens (CASSIMAN A., 1954). Het is een empire-woonhuis van zeven traveeën breed en twee bouwlagen hoog. Het is niet direct duidelijk welke functie het gebouw toen had. Tussen 1905 en 1918 was het wel de verblijfplaats van Franse kloosterzusters, uitgewezen door de toenmalige regering Combes. Na Wereldoorlog I werd het nu nog bestaande deel omgebouwd tot postkantoor en ambtswoning van de postontvanger. Het andere deel, samen met een van de torens, werd in 1972 afgebroken om plaats te maken voor een flatgebouw (BOGAERT C. & LANCLUS K., 1991).

Figuur 7: Deinze en het markizaat op de kaart van Ferraris.
 (© Koninklijke Bibliotheek van België. http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html)

VIII. Resultaten

VIII. 1 EERSTE VASTSTELLINGEN BIJ HET VOORONDERZOEK 15 EN 16 JULI 2010

Bij de aankomst op het terrein werd direct afgeweken van het oorspronkelijke plan om twee sleuven aan te leggen, door het dagzomen van muren en vloeren in de zuidoostelijke hoek (Zone I). Daar werden deze sporen al zoveel mogelijk vrijgemaakt om inzicht te krijgen in de oppervlakte en indeling van het gebouw (of de gebouwen) en om tevens zoveel mogelijk de dieptes van de aanwezige niveaus te kunnen bepalen. Waar geen zichtbaar archeologisch erfgoed aanwezig was zijn proefsleuven aangelegd (Sleuf I en II).

Sleuf I werd langs de noordelijke gevel aangelegd, van oost naar west. Gezien de geplande bouwmethode slechts een verstoring van 60 cm voorziet, werd de diepte beperkt tot 80 cm. De eerste 10 m van Sleuf I werden enkel puinlagen aangetroffen, de moederbodem werd niet bereikt. Daarna werden de regenputten en een reeks leidingen van het oude postgebouw gevonden. Op ca. 20 m van de oostelijke gevel, in de oorspronkelijke binnenkoer of tuin van het gebouw, werd een betonnen constructie aangetroffen.

Er werd haaks op de sleuf een kijkvenster aangelegd waaruit bleek dat het om een schuilkelder gaat. De kelder is voorzien van een toegang met trap, een luchtkoker aan de westelijke kant en meet ca. 7 m bij 3 m. Omdat de kelder nog vol water stond, kon deze niet worden betreden. De rest van de sleuf langsheen de noordelijke gevel leverde geen verdere resultaten op.

Figuur 8: Zicht op de verstoorde ondergrond in het meest noordoostelijke deel van Sleuf I. Figuur 9: Toegang tot de schuilkelder.

Sleuf II werd aangelegd tussen de bouwresten in Zone I en tot de achtergevel van het bestaande woonhuis aan de Tolpoortstraat, maar ook in deze sleuf werd slechts puinlagen en een recente muur aangetroffen.

Zone I waar de archeologische resten dagzoomden werd, met de hulp van 4 vrijwilligers en de kraanman, grotendeels manueel vrijgelegd. Daarbij werden de muur- en vloerresten van een groot gebouw (I) en een kleiner bijgebouw (II) aangetroffen, net zoals de historische kaarten aantonen. Omdat de inventarisatie van maart 2011 meer accurate gegevens opleverden houden we het hier bij een korte beschrijving van de vondsten.

Het grootste gebouw (I) meet ca. 20 m bij 6 m en heeft een baksteenformaat 25 x 11 x 5 cm. In het noordoostelijk gedeelte van dit gebouw werd een kelder gevonden waarvan het diepste vloerniveau op ca. 70 cm onder het huidige loopvlak zit. Naar de Tolpoortstraat toe volgen daarop een ruimte met een haard en een oven, vermoedelijk de keuken, daarna is het gebouw opgedeeld in twee kamers. In het zuidwesten zit de grootste kamer binnen deze structuur. Dit lijkt de ontvangstruimte met grote centrale haard.

Van gebouw II is toen weinig vrijgelegd. Toch is de vloer en een deel van het fundament zichtbaar. Dit gebouw was merkkelijk smaller en liep richting de toren. Omdat toen uitgegaan werd van een opgraving, is het niet verder gezocht.

Figuur 10: Overzichtsfoto op de muurresten van het markizaat, aangetroffen in 2010.

VIII.2 DE STAP NAAR DE IN SITU BEWARING

Op basis van de gegevens uit deze terreinevaluatie en de voorgestelde bouwmethode van de toekomstige winkel werd een opgraving voorgesteld. Het toekomstig winkelpand zou namelijk rusten op geboorde kolommen, aangelegd langs de lange zijden van het terrein. Deze kolommen zouden de muurresten plaatselijk vernietigen en daarnaast zou de machine waarmee ze worden geboord over de muurresten moeten manoeuvreren.

Er werden Bijzondere Voorwaarden opgemaakt voor een opgraving van deze muurresten, in combinatie met een muurwerkstudie van de zuidoostelijke gevel, de toren en het opstaande gebouw en de inmeting van de bunker. Op basis hiervan werden door de bouwheer offertes aangevraagd en daaruit bleek dat de opgraving minstens € 75 (excl. BTW) per m² winkelruimte extra zou kosten. De bouwheer opteerde daarom voor een bewaring in situ.

Daarvoor zou wel de volledige constructiemethode dragend gemaakt moeten worden en zou de vloerpas opgehoogd worden. De archeologische resten zouden in situ blijven zitten onder een laag zand en een geotextiel waarboven de vloerplaat aangelegd wordt. Deze nieuwe plannen werden begin 2011 voorgelegd.

Er werden afspraken gemaakt om de site eerst verder te inventariseren en een aantal onderzoeksvragen op te lossen. Dit is gebeurd door David Vanhee van de KLAD en Marjolein Deceuninck van Fenikx bvba. Er werden ook afspraken gemaakt met de bouwheer, de architect en de aannemers om de site effectief te vrijwaren van schade. De KLAD voert daar controle op uit.

Figuur 11: Detail van de kelders en de keuken met de haard en de oven, 2010.

Figuur 12: Opmetingsplan van de schuilkelder en het markizaat, 2011.

VIII.3 INVENTARISATIE IN HET TEKEN VAN DE IN SITU BEWARING MAART 2011

De inventarisatie van de site werd uitgevoerd door David Vanhee van de KLAD en Marjolein Deceuninck van Fenikx bvba tussen 7 en 21 maart 2011. Daarbij werd vooropgesteld om de site oppervlakkig vrij te leggen en te inventariseren voor zover ze onder de vloerplaat terecht zouden komen. De bouwheer stelde daarvoor, via de aannemer, een kraan met kraanman en enkele arbeiders ter beschikking en stelde de landmeter Kenneth Smith aan voor de opmeting van de site.

Voor de werken startten met hij de schuilkelder op. Op deze manier kon deze zone dichtgelegd worden en kon er met de kraan gewerkt worden op dit smalle terrein. In de planning stond ook dat er zou gestart worden met het deel van het markizaat (Gebouw II) dat nog niet vrijgelegd was tijdens het vooronderzoek van 2010. Bij aanvang kon nog geen beroep gedaan worden op de kraan en de arbeiders. Er werd dan ook gestart met het manueel vrijleggen en opruimen van de vloer- en muurresten van Gebouw I, die tijdens de winter hadden blootgelegd. De schade bleek mee te vallen.

Pas op de tweede dag kon er beroep gedaan worden op een kraan, waarmee de overtollige grond werd verlegd en waarmee Gebouw II en een pad in kasseien voorzichtig werden blootgelegd. Met de hulp van twee arbeiders werden Gebouw II en dit pad volledig schoongemaakt. De site werd ingemeten door de landmeter en op plan gezet waarna dit werd gecontroleerd en nog aangepast. Daarna werden alle muur- en vloerresten werden beschreven en gefotografeerd.

De onderzoeksvragen die rezen na het vooronderzoek van juli 2010 zijn de volgende.

a) Voor Gebouw I:

- Controle op de aansluiting van de binnenmuur achter de haard.
- Controle van het pleisterwerk.
- Controle op de aanwezigheid van een trap.
- Controle op de fases binnen de haard en oven.
- Controle op de deuropeningen.
- Controle op de vloeren en niveaus in de kelder.

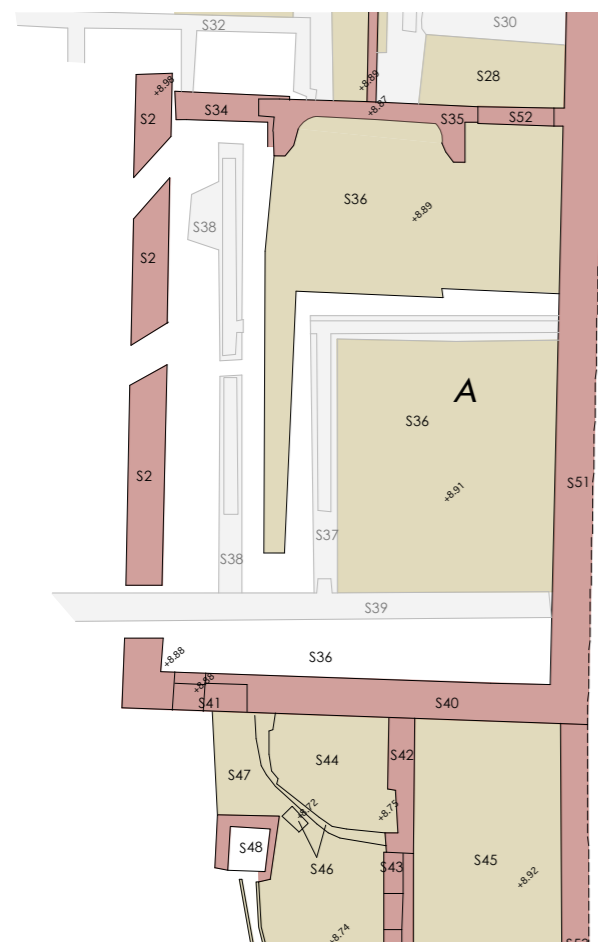
b) Voor Gebouw II:

- De aansluiting met Gebouw I.
- Controle op vloer naast het gebouw.

Er werd dan ook speciaal aandacht geschonken aan deze punten bij de inventarisatie van Gebouwen I en II.

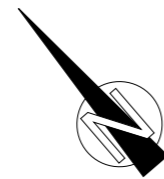

Figuur 13: Detailfoto op de ontvangstruimte.

Figuur 14: Detailplan van de ontvangstruimte, met de verschillende doorgangen en haard S35.

- Vloeren en afboordingen
- Muurresten van het markizaat
- Recentere sporen en verstoringen

0 5m

IX. Structuren

IX.1 MARKIZAAT - GEBOUW I

Gebouw I is het grootste gebouw van het markizaat en meet ca. 20,24 m bij 6 m. Het is opgebouwd (van ZW naar NO) uit een ontvangstruimte A, twee kamers B en C, een trap D, een keuken E en twee kelders F en G. Van dit gebouw is de zuidoostelijke lange gevel S51 nog steeds in opstand bewaard en deze vormt de grens met het naburig perceel. De andere muren zijn nog in fundament bewaard.

De muurresten zijn hoofdzakelijk opgetrokken in baksteen met hier en daar een (herbruikte) natuursteen. Opvallend is dat de exterieurmuren (ca. 51 cm dik) S1, S2, S40 en S51, de interieurmuur S3 tussen de kamers B en C en de keuken E en een deel van de interieurmuur S34 tussen de kamer A en B opgetrokken zijn in bakstenen met een formaat van 25/24 x 11 x 4/5 cm, terwijl een deel van de interieurmuren S19, S25, S26, S29 & S35 - gebouwd op S34 - in de kamers A, B, C en D opgetrokken zijn in een kleiner formaat van ca. 20/21 x 10 x 4 cm. Ook alle tredes en dorpels van de doorgangen tussen de kamers en van interieur naar exterieur zijn opgebouwd uit verschillende baksteenformaten.

Gebouw I is dus zeker in meerdere keren aangepast en verbouwd. Bij de bespreking van de verschillende kamers wordt dit aangehaald en bij de synthese proberen we een overzicht te geven.

De ontvangstruimte A

Deze kamer is de grootste kamer en meet ongeveer 7,55 m bij 5,40 m aan de binnenzijde en wordt gezien als de ontvangstruimte met centrale haard. Deze is gelegen in het zuidwestelijke deel van Gebouw I, tussen de kleinere kamers B en C in het noordoosten, Gebouw II en het pad S44 en S47 in het zuidwesten en keek uit op de tuin in het noorden.

De kamer zelf bestaat uit de exterieurmuren S2, S40 en S53 met een baksteenformaat 25/24 x 11 x 4/5 cm en de interieurmuur S34 met de haard S35 die de scheiding met de kamers B en C vormen. Daarbij is het opvallend dat S34 opgetrokken is uit bakstenen in 25/24 x 11 x 4/5 cm, terwijl de muur met de haard S35 erboven opgetrokken is uit (ondermeer) bakstenen in het kleiner formaat van ca. 20/21 x 10 x 4 cm.

De haard S35 heeft twee gebogen schouwvangen en is enkel in het grondvlak zonder haardvloer bewaard. Tegen de achterwand van de haard is één rij grijze bakstenen aanwezig met formaat 14,5 x 7 cm. De haard is ingebouwd in S34.

De vloer S36 is nog gedeeltelijk bewaard en bestaat uit grijze vierkante tegels (zijde: 12,5 - 13 cm) met een dikte van 2 cm en een minimale voeg (2-3 mm).

De toegang tot deze ruimte wordt verleend via de exterieurmuur S40, waarin een trede S41 is uitgewerkt, van ca. 80 cm breed met bakstenen van 14,5/15 x 7 x 3,5 cm. Deze toegang is vreemd georiënteerd tegenover het tuinpad S44 - S47, dat eerder een toegang via muur S42 van Gebouw II suggereert. Er is echter geen andere toegang bewaard gebleven in muur S40 die de verbinding tussen de Gebouwen I en II aantoont. Anderzijds sluiten de vondstomstandigheden de aanwezigheid van deze verbinding niet uit.

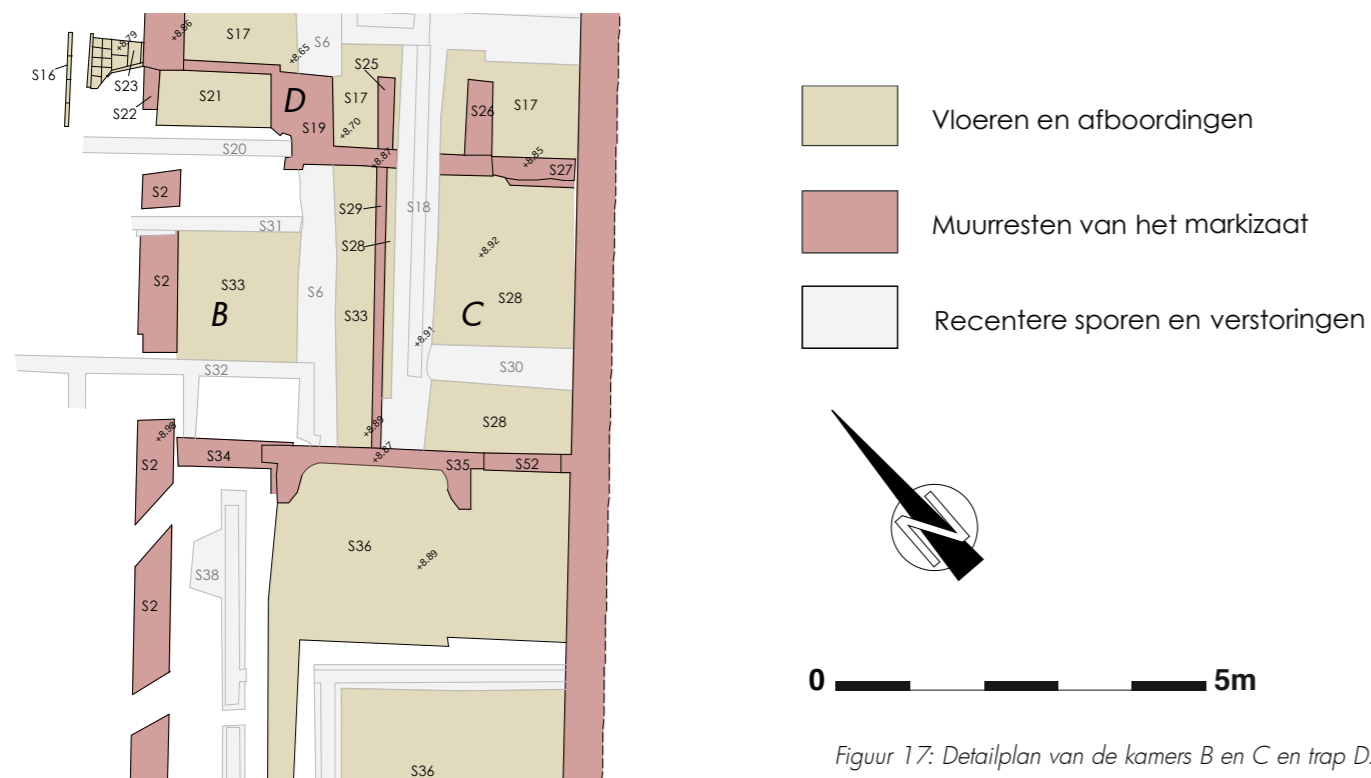
Rechts van de haard S35 zit een trede S52 die de doorgang naar kamer C mogelijk maakt. Deze trede is ca. 82 cm breed en opgebouwd uit bakstenen. De vloeren S36 van deze kamer en S28 van kamer C sluiten nauwkeurig aan op de trede. Hoewel deze niet is bewaard, vermoeden we een gelijkaardige toegang tussen de ontvangstkamer en kamer B.

Figuur 15: Detail van de haard S35 en de vloer S36 in de ontvangstruimte A.

Figuur 16: De toegang S41 is duidelijk later ingebracht in de exterieurmuur S40.

Figuur 17: Detailplan van de kamers B en C en trap D.

Ter hoogte van de ontvangstkamer A werd aan de buitenzijde van de exterieurmuur S2 een zwarte laag opgemerkt. Het is niet duidelijk of het hier gaat om roetsporen van een brand of een zwarte pek- of teerlaag om het gebouw van vocht te vrijwaren.

De kamers B en C

Deze twee kamers B en C liggen tussen de ontvangstkamer A en de trap D en de keuken E en meten elk ca 3,80 m bij 2,60 m.

De kamer B bestaat uit de exterieurmuur S2, de interieurmuur S34 als scheiding met de ontvangstkamer A, en de muur S19 van de trapconstructie D. De vloer S33 bestaat uit vierkante grijze gebakken tegels (vergelijkbaar met S36 en S17) die bijna volledig bedekt is met een laag cement en doorbroken wordt door recentere muren S31, S32 en S20.

De vondstomstandigheden maakten het niet mogelijk om een doorgang naar deze kamer te detecteren. Er wordt vermoed dat er een doorgang was met de ontvangstkamer A in muur S34. Mogelijk was er ook aan de andere zijde ter hoogte van muur S19 een toegang. Hier heeft de aanleg van recentere muren S20 en S31 echter alles weggeveegd.

De kamers B en C worden van elkaar gescheiden door het eensteensmuurtje S29. Kamer C ligt verder tussen de interieurmuren S19, de doorgang S27 met de keuken E, de exterieurmuur S51 en de interieurmuur S34 met de haard S35 en de doorgang S52 als scheiding met de ontvangstkamer A. De vloer S28 bestaat uit rood gebakken vierkante tegels (zijde: 13,5 cm) met minimale voeg (2-3 mm).

Hier zijn er wel twee duidelijke toegangen, met de tredes S52 naar de ontvangstkamer A en S27 naar de keuken E. Deze laatste meet ca. 90 cm en is gelegd in grijze baksteen van 13/13,5 x 6 x 3,5 cm. Er is een bouwnaad tussen deze S27 en de interieurmuur S19, waaruit wordt opgemaakt dat deze trede ooit werd vernieuwd of later werd ingebracht. Onder de trede lijkt de interieurmuur S19 wel door te lopen. De aansluiting met de keukenvloer S17 is dan weer verstoord. Tussen beide vloeren is er wel een hoogteverschil van een trede van ca. 20 cm, waarbij de keuken E lager ligt.

De exterieurmuren S2 en S51 en het onderste deel van interieurmuur S34 hebben het baksteenformaat 25/24 x 11 x 4/5 cm, terwijl alle andere interieurmuren het kleiner formaat 20/21 x 10 x 4 cm hebben. Het lijkt er dan ook op dat deze kamers en de trap D later ingebracht zijn.

De Trap D

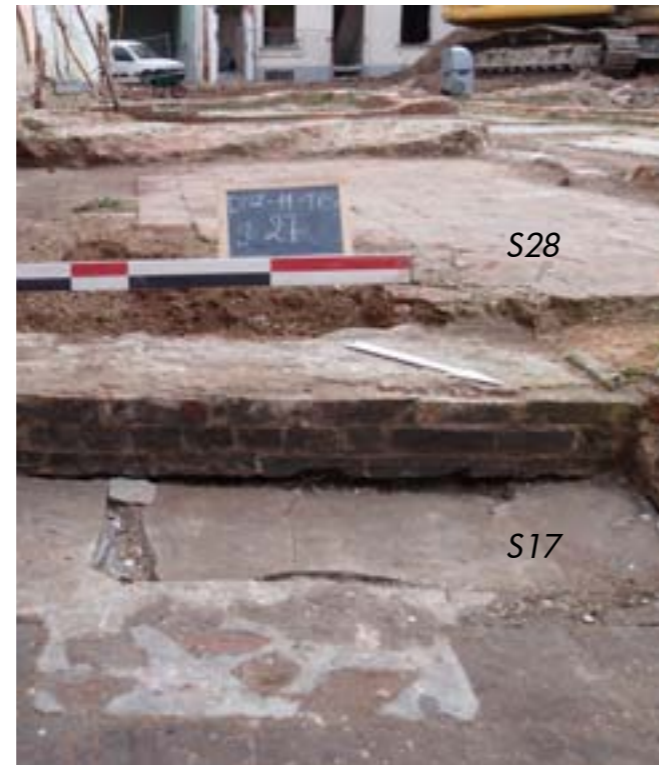
Nog meer naar het noordoosten en tussen de kamers B en D en de keuken E, vormen de interieurmuren S19, S25 en S26 vermoedelijk een gang en een trap, die naar boven was georiënteerd richting de exterieurmuur S51. Daarbij vormen S25 en S26 steunen van ca. 97 cm breed, waarop de stenen of houten trap werd gedragen. (overspanning ca. 2,98 m) Alle interieurmuren S19, S25 en S26 zijn opgetrokken in het kleiner baksteenformaat 20/21 x 10 x 4 cm. De afwerking bestaat uit blauwgrijze kalkverf op een witte kalkpleister.

Net voor de aanzet van de trap, gevormd door een massief van 73 bij 97 cm in muur S19, vormt de tegelvloer S21 een kleine gang (lengte ca. 1,53 m).

Het geheel kan van buiten betreden worden via de toegang S22 in de exterieurmuur S2. Deze toegang is slechts deels bewaard en bestaat uit een fragment bewerkte blauwe hardsteen die mogelijk is herbruikt. Voor deze toegang is een entree S23 en een tuinpad S16 uitgewerkt, dat nog doorloopt tot de noordoostelijke gevel S1. De entree S23 bestaat uit een gebogen boordsteen in natuursteen (3 cm breed) die aansluit op de exterieurmuur S2, kleine grijze vierkante tegels (zijde: 12/13 cm), één

Figuur 18: Zicht op trap D en de toegang S23.

Figuur 19: De drempel S27 sluit slecht aan op de vloeren S17 en S28.

Figuur 20: Detailopname van de kamers B en C en de trap D.

grote grijze vierkante tegel (zijde: 19,5 cm) en een afboording in rode baksteen op zijn kant (4 cm breed) en aan de noordzijde een mogelijk recenter stuk natuursteen (29 x 18 cm).

Mogelijk was er via de kleine gang ook een toegang naar kamer B, maar door de aanwezigheid van de recentere muur S20 is dit niet met zekerheid na te gaan.

De aanwezigheid van een trap en een bijkomende verdieping kan gestaafd worden op basis van de historische kaarten zoals die van J. Van Maldeghem (1786) die een gebouw met 3 bouwlagen toont.

Keuken E en de kelders F en G

Via doorgang S27 worden, de meest noordoostelijke vertrekken bereikt. Deze bestaan uit een vermoedelijke keuken E en twee kelders F en G.

Kamer E wordt als een keuken geïnterpreteerd door de aanwezigheid van een haard S10 en een aangebouwde (mogelijke) oven S11 en de ligging nabij de kelders F en G.

Het keukenvertrek E is ca. 3,11 m lang en 5,38 m breed en wordt gevormd tussen de exterieurmuren S23 en S51, de trapconstructie D (S19, S25 en S26) en de interieurmuur S3, waar de haard S10 en oven S11 tegenaan zijn gebouwd en die de scheiding met beide kelders vormt. Alle interieurmuren zijn opgetrokken in het kleiner baksteenformaat van ca. 20/21 x 10 x 4 cm, met uitzondering van de interieurmuur S3, waarop de haard S10 en de oven S11 gebouwd zijn. Deze muur is opgetrokken in het groter baksteenformaat van ca. 25/24 x 11 x 4/5 cm, wat overeenkomt met dat van de exterieurmuren.

In het vertrek ligt de vloer S17 in grijze vierkante tegels (zijde: 12 - 13 cm) en met minimale voeg van ca. 2 mm. De haard S10 is mooi ingewerkt in deze vloer, terwijl de oven S11 er bovenop is gebouwd en dus jonger is. Beide hebben vermoedelijk wel een tijd samen gefunctioneerd.

De haard S10 zelf bestaat uit een muurmassief dat 22 cm hoger ligt dan de vloer. Het is opgetrokken bovenop de muur S3, uit kleine zwarte bakstenen (14/14,5 x 6,5 x 3 cm), die aan de bovenzijde zijn verglaasd. Aan de bovenzijde zijn rode tegels (16 x 16 cm) en bakstenen (20 x 10 x ? cm) ingevoegd.

De voorzijde is licht gebombeerd of licht verzakt. Aan de oostzijde is het massief afgebroken door de aanleg van de recentere muur S50.

Via de trede S13 in de muur S2 was er een toegang naar buiten. Gezien de trede niet helemaal parallel staat op de muur S2, is deze trede recenter of vernieuwd. Van de deur is de smeedijzeren duim S14 nog getuige. Deze zit ingewerkt in de baksteen van S2.

Via de trede S4 in muur S3 kon men van de keuken naar de kelders F en G. De vloeren S8 en S17 sluiten aan beide zijden mooi aan op deze trede. In de muur S3 zit een duim S24 ingewerkt tussen een stuk natuursteen en een baksteen van S2. Dit impliceert een draairichting waarbij de deuren van S14 en die van S24 niet gelijktijdig open kunnen.

De kelder F is ca. 2,97 m bij 1,75 m groot en wordt gevormd door de muren S1, S2 en S3. De scheidingsmuur S5 met kelder G is grotendeels verstoord door de aanleg van een recentere muur in betonstenen S6, die op de oude muur gebouwd is. Ter hoogte van deze kelder werd aan de interieurzijde van muur S2 een holte en een boogvormige aftekening in de afwerkingslaag zichtbaar. Mogelijk was de keldervloer aanvankelijk lager, maar dit werd niet nagegaan. De vloer S8 van de eerste kelder F ligt slechts een 10 cm lager dan het niveau van de keukenvloer. Deze vloer bestaat uit rode vierkante tegels (zijde: 16 cm).

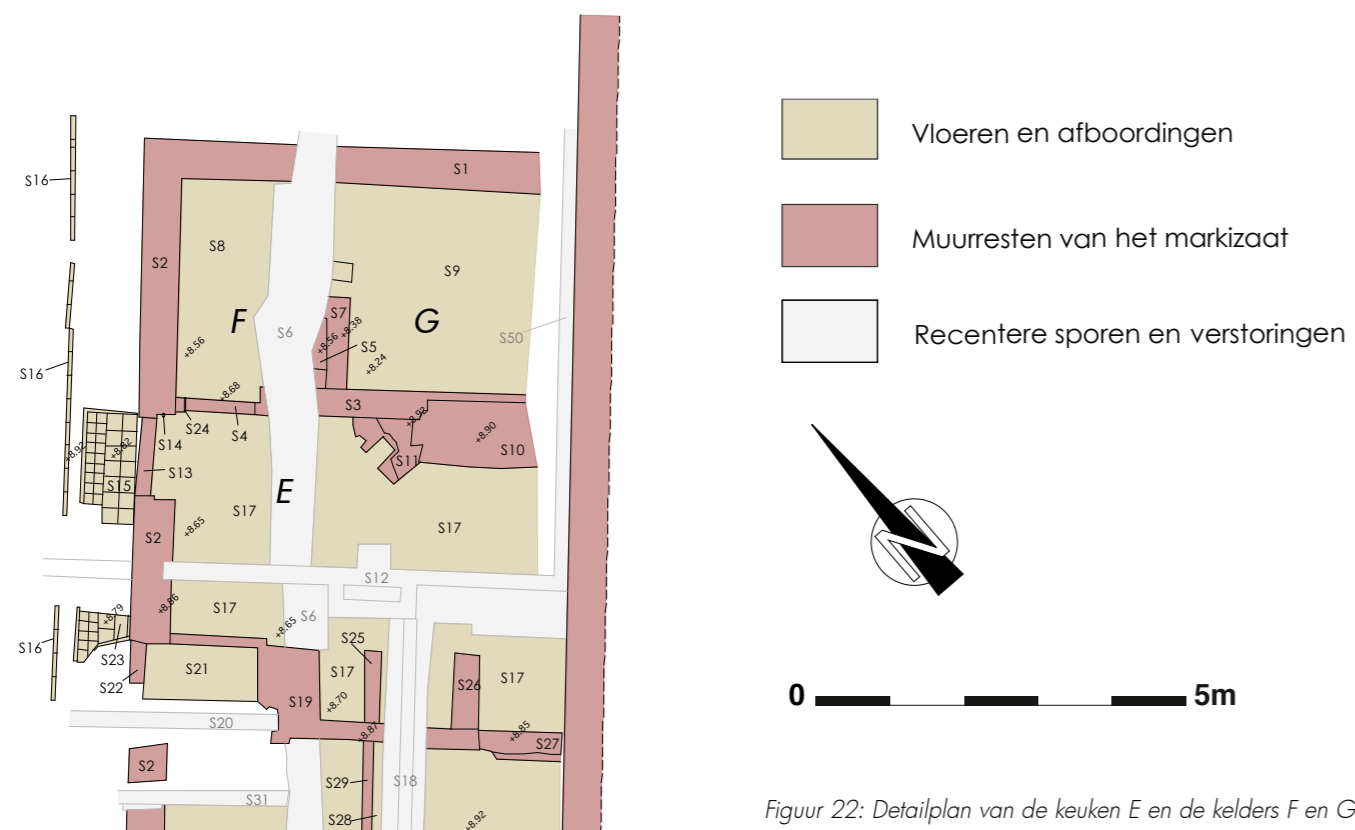

Figuur 21: Detailopname van de keuken E en de kelders F en G.

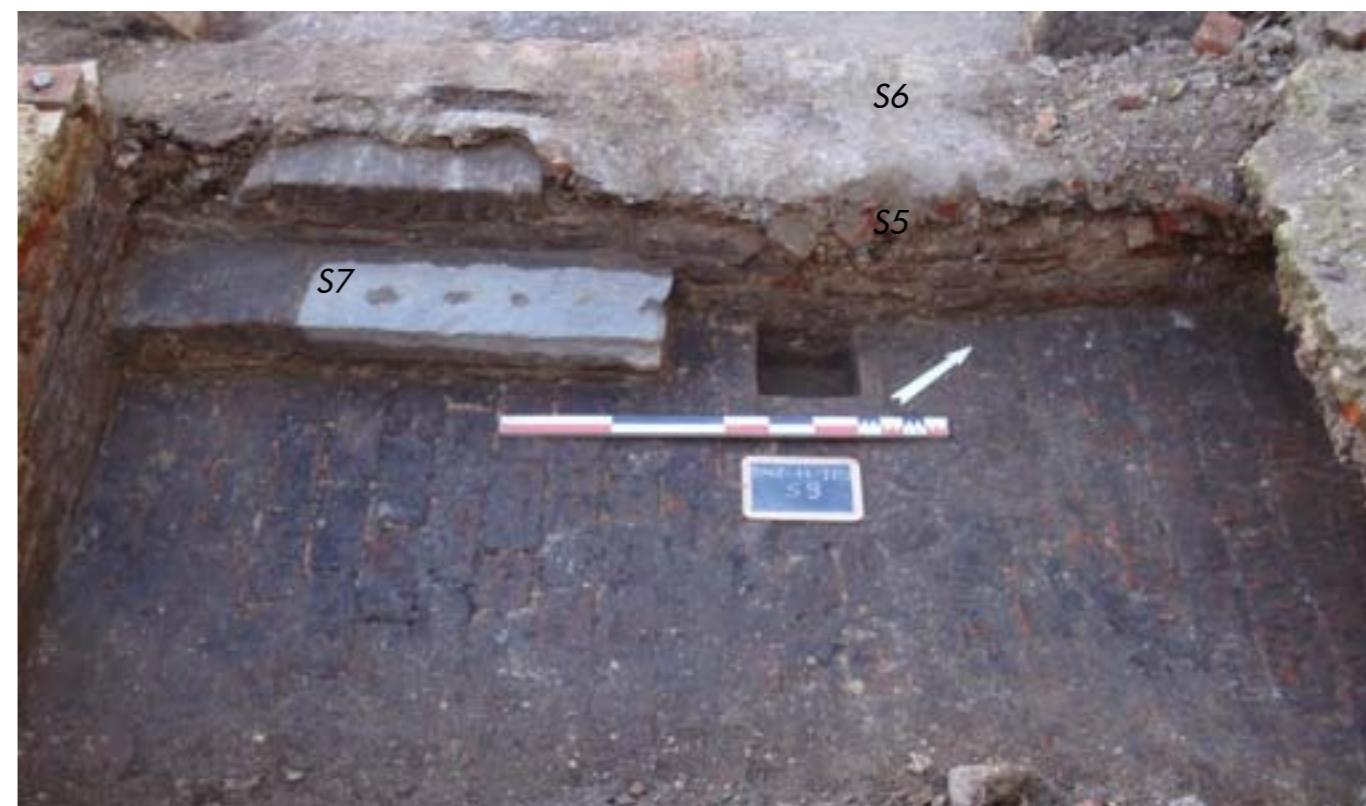

Figuur 23: De haard S10 en de later toegevoegde oven S11.

Figuur 24: Detailopname van de keldervloer S9 in kelder. De trede S7 in natuursteen is herbruik. De originele muur S5 is verzakt door het gewicht van een recentere muur S6.

Figuur 22: Detailplan van de keuken E en de kelders F en G.

Figuur 25: Overzicht op Gebouw II met de traveeën en het tuinpad S46 in kasseien.

Via de treden S7 wordt de diepere kelder G betreden. Deze trede is verstoord door de aanleg van de recentere S6 en ligt naast S5 en S3. De treden zijn niet ingewerkt in deze muren. Ze zijn deels in baksteen en deels in blauwe hardsteen opgetrokken. In de bovenzijde van de blauwe hardsteen zijn op regelmatige afstand vijf holtes aanwezig. Misschien was dit oorspronkelijk een raamdorpel waarin diefijzers geplaatst waren en die daarna hergebruikt werd in de kelder.

De kelder G wordt gevormd door de muren S1, S51, S3 en S5. De aansluiting met S51 van S1 en S3 is verstoord door de recentere muur S50. Deze kelder meet 2,75 m op 3,60 m en ligt ca. 32 cm dieper dan kelder F. De vloer S9 bestaat uit bakstenen van het groot formaat. In de vloer is naast S5 een putje in de vloer (27 x 24 cm, 17 cm diep) aangebracht om de kelder te kunnen leeghozen. Er zijn zwarte tegels op de bodem van dit putje aangebracht.

IX.2 MARKIZAAT - GEBOUW II

Gebouw II is opgetrokken tussen de exterieurmuur S40 van Gebouw I in het noordoosten. De exterieurmuren S53 en S42 vormen de lange zijden. In het zuidwesten is geen muur meer aangetroffen. Vermoedelijk liep dit gebouw tot aan het poortgebouw, maar de aansluiting is niet teruggevonden. Hierdoor is de totale lengte niet bekend, ca. 11,96 m is nog bewaard. Het gebouw is met een breedte van 2,08 m vrij smal en lijkt eerder op een gang of een verbinding tussen het poortgebouw en het achterliggende Gebouw I. Binnenin zijn geen indelingen teruggevonden wat de gangfunctie ondersteunt.

De exterieurmuur S42 is haaks op de exterieurmuur S40 van Gebouw II gebouwd, maar is niet ingebonden. Het baksteenformaat lijkt het groter formaat van 25 x 11 x 4 (?) cm te zijn. Deze muur is zeer systematisch opgebouwd met minstens 5 traveeën van 1,40 tot 1,50 m breed tussen steunpunten van ca. 1,15 m breed. Op loopniveau zijn ze driemaal afgewerkt met de kasseien van het pad S47 en één keer met hergebruikte rechthoekige blokken blauwe hardsteen S43. Ze lijken drempels of treden te vormen voor poorten of ramen.

De hoek tussen de muur S40 en de muur S42 lijkt een toegang te vormen tot Gebouw II en ook de tegelvloer is er zo uitgewerkt dat het een toegang suggereert. Hieruit groeide de theorie dat er een toegang kan zijn tussen de gebouwen I en II in muur S40, los van de toegang S41, die duidelijk later werd ingebouwd.

De vloer S45 is alweer een tegelvloer met vierkante grijs gebakken tegels (zijde: 12,5 cm) die over de volledige lengte zijn aangebracht, maar over een groot deel van de tegels is een laag cement aangebracht. De tegels liggen op okergele zavel.

XI.3 MARKIZAAT - TUINPADEN

Aan de buitenkant van de gebouwen zijn restanten van (tuin)paden aangetroffen. Naast gebouw I werd vanaf de toegang S22 een tuinpad teruggevonden dat in noordoostelijke richting parallel met het gebouw loopt tot aan de exterieurmuur S1 (lengte ca. 7,85 m).

Het pad is afgebakend door een rij natuurstenen tegels die op hun kant zijn geplaatst en een afboording lijken te vormen. Ter hoogte van toegang S22 is een fragment van een tegelpad S23 teruggevonden. Dit bestaat uit een gebogen boordsteen in natuursteen (3 cm breed) die aansluit op S2, kleine grijze vierkante tegels (zijde: 12 à 13 cm), één grote grijze tegel (19,5 x 19,5 cm) en een afboording in rode baksteen op zijn kant (4 cm breed). Aan de noordzijde is een recenter stuk natuursteen (29 x 18 cm) ingebracht. In het noordoosten wordt dit pad S23 doorbroken door een

Figuur 26: Het tuinpad ter hoogte van de trap D, de keuken E en de kelders. Figuur 27: De vermoedelijke toegang S44 tot het markizaat.

Figuur 28: De schuilkelder uit Wereldoorlog II.

recenter muur S12 en door de recentere muur S20 in het zuidwesten.

Ter hoogte van toegang S13 is een nog stukje tegelpad S15 aangetroffen. Het is opgebouwd uit twee rijen grote vierkante grijze tegels (zijde: 19,5 cm) tegen S13 aan en twee rijen kleine vierkante tegels (zijde: 12,5 cm). Het geheel is afgeboord met rode bakstenen die op hun kant liggen (4 cm breed). Het stuk tegelpad loopt in de noordoosten door tot aan de aanzet van S2 en wordt doorbroken door de aanlegseuf van S12 in het zuidwesten.

De afboording S16 en de fragmenten S23 en S15 van het tegelpad sluiten niet op elkaar aan. Er is een strook met zand/aarde tussen beide van 18 cm breed.

Over de volledige lengte van Gebouw II tot tegen de muur S40 van Gebouw I, werd een tweede pad aangetroffen. Het bestaat uit een kasseipad S47 dat tegenaan S40 1,50 m breed is en smaller wordt naar het zuidwesten tot 1,05 m. Op drie plaatsen zijn deze kasseien over de muur S42 van Gebouw II gelegd. Aan de westzijde zijn de kasseien afgeboord met twee rijen bakstenen op hun kant die een goot voor de afwatering S49 vormen en uitmonden in een vierkante put S48 (zijde buiten: 83 cm, zijde binnen: 53 cm).

In de hoek tussen muur 40 en muur S42 is een grijze tegelvloer S44 in een kwartcirkel aangelegd, afgeboord door een rij rode bakstenen.

De vorm en de ligging van de toegang S41 ten opzichte van dit pad laten vermoeden dat hier een toegang was in de exterieurmuur S42 van Gebouw II, van waar men ook naar Gebouw I kon lopen. De drempels zijn echter niet bewaard.

XI.4 DE SCHUIKELDER

De kleine schuilkelder is opgetrokken door de Post tijdens Wereldoorlog II (mondelijke informatie van Romain De Bouver en Karel Eerdeken) en diende als toevlucht voor klanten en personeel tijdens bombardementen. De schuilkelder stond vol water en kon niet betreden en geïnventariseerd worden.

De smalle schuilkelder meet 7 m bij 1,80 m in bovenaanzicht. Aan de noordoostelijke zijde was er een toegang via een trap (breedte van de treden ca. 96 cm). De deur tot het schuilgedeelte is verdwenen, maar de zware deurgengsels en -kader zijn nog zichtbaar. Aan de zuidwestelijke zijde was nog een nooduitgang gemaakt met een mangat van 37 cm bij 49 cm.

Na het onderzoek vertelde Karel Eerdeken, de zoon van een voormalig postmeester en woonachtig in het gebouw aan de Tolpoortstraat, dat de schuilkelder nog lange tijd moest onderhouden blijven, wat niet eenvoudig was gezien deze geregeld vol stond met water. Aan de binnenzijde zou een bank gestaan hebben langs de lange zijde.

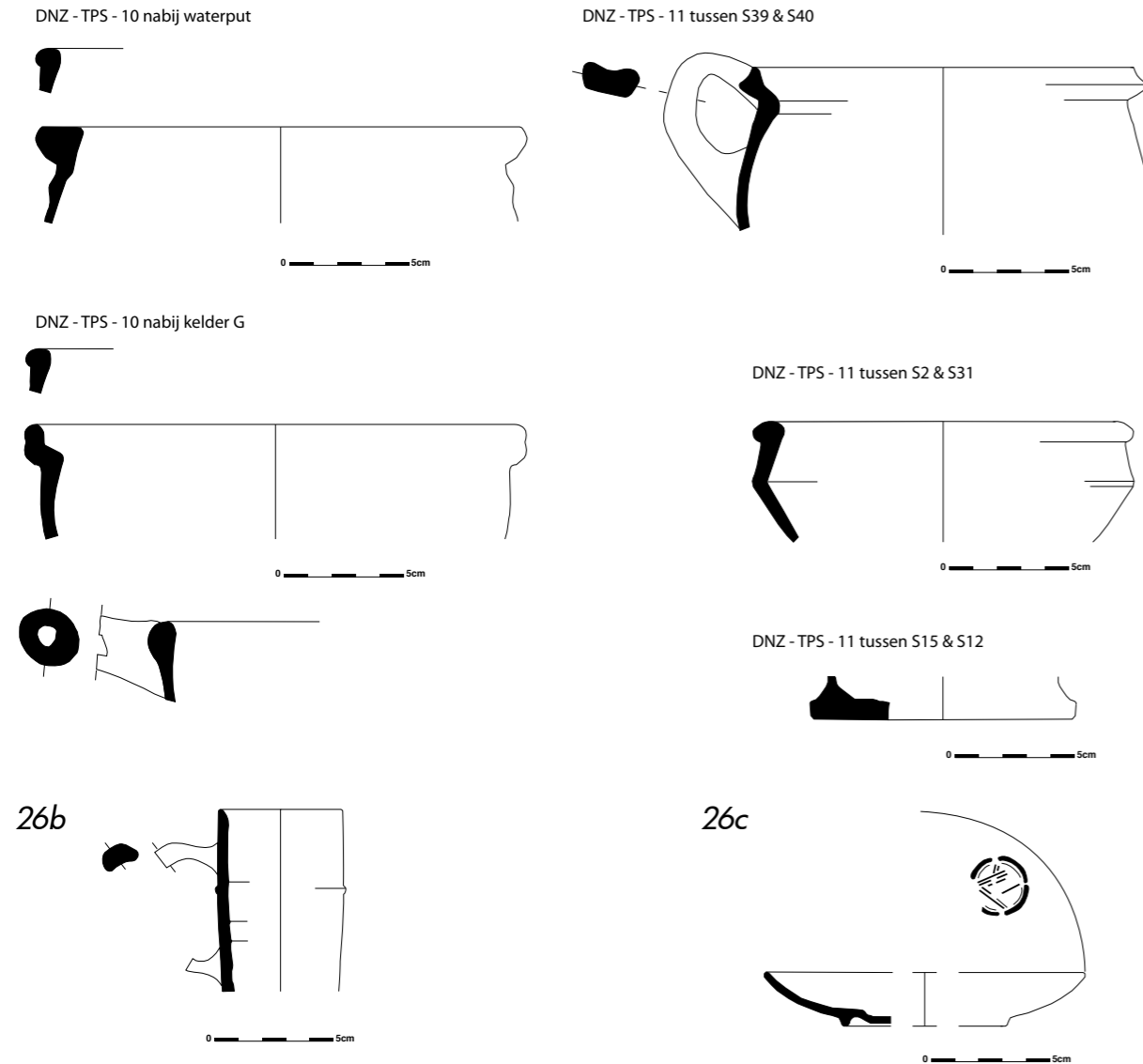
XI.5 VONDSTENENSEMBLE

Gezien het onderzoek tot een oppervlakkige inventarisatie was beperkt, is het vondstenensemble eerder klein. Het merendeel van het materiaal dat aangetroffen werd binnen het gebouw komt uit de aanlegseuven van de recentere muren. Zo zijn er vondsten gedaan in de aanlegseuven van S39, van S31 en S32 (ter hoogte van de exterieurmuur S2). Ook tussen de exterieurmuur S40 en de recente muur S39 en tussen S40 en de vloer S45 werden vondsten gedaan. Aan de buitenzijde van het gebouw werden naast de exterieurmuur S2 ter hoogte van de tuinpaden S15 en S23 vondsten gedaan.

Binnen het vondstenensemble maken we onderscheid tussen bouw materiaal en aardewerk.

Tussen het bouw materiaal zaten heel wat tegelfragmenten en bakstenen. Deze zijn reeds beschreven

26a

26d

26e

Figuur 26a: Tekeningen op 1:3 van het lokaal rood lokaal aardewerk met groen glazuur en wit slib met groen glazuur.

Figuur 26b: Tekeningen op 1:3 van het steengoed.

Figuur 26c: Tekeningen op 1:3 van het industrieel steengoed of faïence fine.

Figuur 26d: Foto van het recenter steengoed.

Figuur 26e: Foto van faïence fine met paperprint.

bij de omschrijvingen van de respectievelijk vloeren en muren. Daarnaast werden op heel wat plaatsen pleisterresten van lijstwerk aangetroffen. Vaak waren ze (licht)blauw beschilderd.

Bij het aardewerk kan onderscheid gemaakt worden tussen lokaal rood gebakken aardewerk, pijp-aardewerk, steengoed en industrieel steengoed, allemaal van recente oorsprong (17e tot 19e eeuw).

Tot op heden is echter bitter weinig aandacht besteed aan het recent lokaal rood gebruiksaardewerk in Vlaanderen. Bij de (industriële) steengoedvormen gaat dan weer alle aandacht naar de meer pronkerige topstukken, die in museum- en veilingcatalogi zijn opgenomen. Het materiaal werd voorgelegd aan Koen De Grootte. Hij bevestigde de lacune in de studie over het recent lokaal rood aardewerk en dateerde enkele van de stukken industrieel steengoed in de 17e tot 19e eeuw.

XI.5.1 Lokaal rood aardewerk

Binnen de groep van lokaal rood aardewerk merken we voornamelijk fragmenten van kookgerei op zoals steelpannen, papkommen en grappen. Daarnaast is ook een randfragment van een bloempot aanwezig (DNZ-TPS-11 S9). De meeste stukken zijn (deels) bedekt met doorzichtig loodglazuur.

Een randfragment met oor van vermoedelijk een grappe (DNZ-TPS-11 S39-S40), is bedekt met een witte sliblaag en een groen loodglazuur aan de buitenzijde en met een witte sliblaag met geel en bruin glazuur aan de binnenzijde. Het is mogelijk een lokale variant van aardewerk in witte klei en groen loodglazuur, dat veelvuldig voorkomt in Nederlandse stedelijke contexten en tussen de 15e en 18e eeuw (DE JONGH-LAMBREGTS, 2004) wordt geplaatst. De lokale techniek gaat echter terug op het middeleeuws hoogversierd aardewerk.

Tussen het rood aardewerk troffen we ook een platte bodem van een kruik aan (DNZ-TPS-11 S12-S15), die typisch is voor de 14e eeuw (mondelijke informatie K. DE GROOTE).

XI.5.2 Steengoed

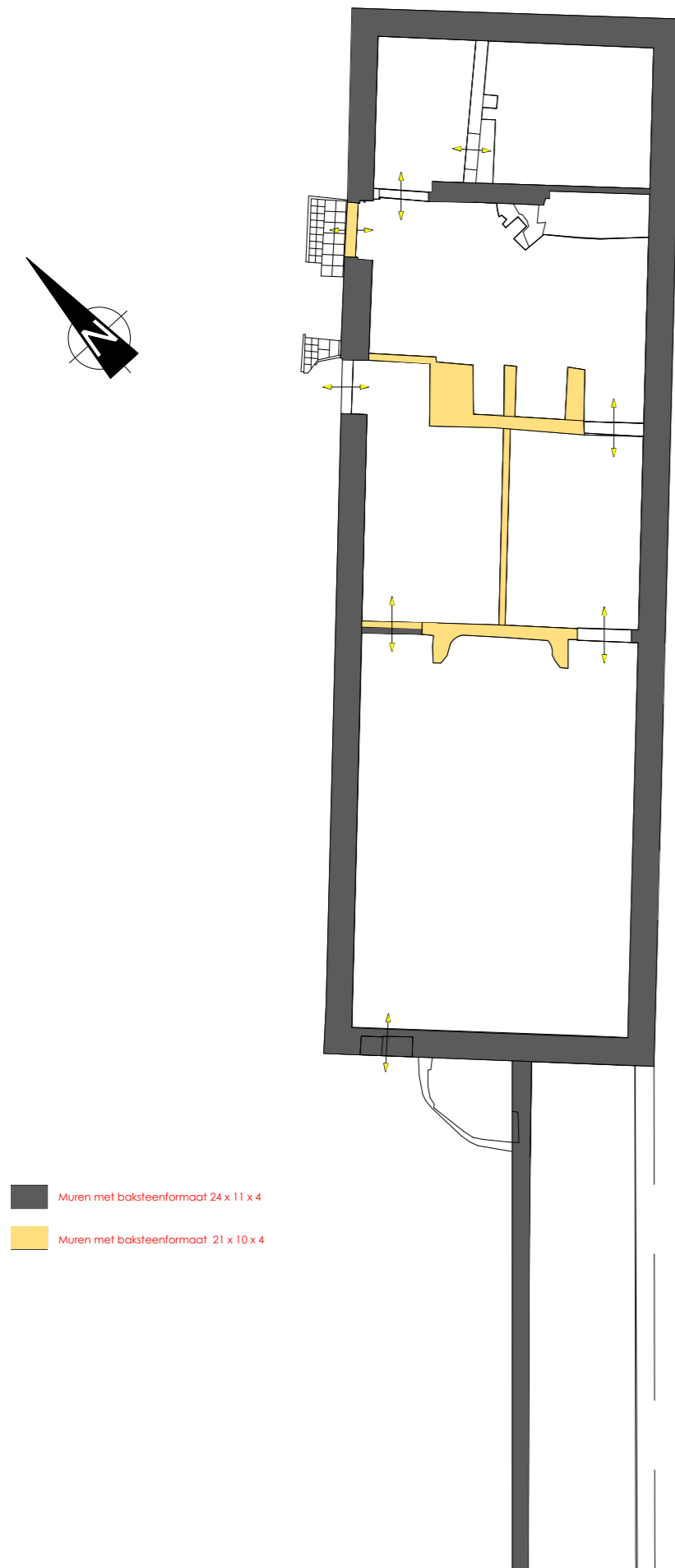
In het puin nabij de recentere waterput werd een randfragment van een kruik in steengoed gevonden. Het is een eenvoudige rechte rand met een bandvormig oor. Het baksel is grijs en aan beide zijden zit een bruin zoutglazuur. Mogelijk is deze kruik afkomstig van de productiecentra te Raeren, waar ze doorgaans tussen 1550 en 1600 gedateerd (GAIMSTER, 1997).

Een schouderfragment in beige steengoed met zoutglazuur en versierd met een reeks ringen is recent. Er werden geen gelijkaardige vormen terug gevonden, maar het lijkt op de 18e tot 19e eeuwse rechte waterkruiken in steengoed (mondelijke informatie K. DE GROOTE).

XI.5.3 Industrieel steengoed

Dit massaal geproduceerd steengoed staat ook bekend onder de naam faïence fine of creamware en was een goedkopere concurrent voor faïence en porselein. Het gaat voornamelijk om fijne borden en fijn drinkgerei zoals kannen en kopjes. Het wordt voornamelijk gedateerd vanaf de 18e eeuw.

Bij het onderzoek werden een randfragment versierd met paperprint (DNZ-TPS-10 3) en twee bodemfragmenten teruggevonden, waarvan één versierd (DNZ-TPS-11 S12-S15). Telkens gaat het om fragmenten van borden (mondelijke informatie K. DE GROOTE).

Figuur 28: De belangrijkste baksteenformaten binnen de gebouwen van het markizaat.

X. Synthese Markizaat van Deinze

X.1 DATERING VAN DE FASES

Onder het Spaans bewind, omstreeks 1625, werd de Deinse heerlijkheid verheven tot markizaat. De familie de Merode kocht het in 1632 over van de eerste markies Don Diego Mesia en de vierde markies Maximiliaan-Antoon liet het gebouw optrekken omstreeks 1652. Volgens de kaart van Ferraris (1771-1778), een kaart in het Landboek van Deinze-Buiten (1784) door landmeter Jan-Baptiste Van Huffel en de kaart van J. Van Maldeghem uit 1786 bestond het gebouw uit een poortgebouw met twee hoektorens of hoekpaviljoens en een groter achtergelegen verblijf. Van dat poortgebouw is tot op heden de rechter hoektoren of hoekpaviljoen bewaard in het straatbeeld. Verder was er over dit markizaat bitter weinig bekend. Zelfs in de 3 boekdelen over de geschiedenis van Deinze blijft het verbazend stil over deze site. Het archeologisch vooronderzoek in 2010 en de inventarisatie in het kader van de in situ bewaring van 2011 leverden nieuwe informatie op over dit Deins markizaat. De in situ bewaring zelf zorgt ervoor dat deze site voor de toekomst bewaard is, weliswaar onder de vloer van het nieuwe winkelpand.

De historische en vooral iconografische omschrijving van het markizaat, hoewel niet op schaal, lijkt accuraat. De inventarisatie bracht de resten van het groter achtergelegen verblijf aan het licht.

Het hoofdgebouw meet 20,24 m bij 6 m en is onderverdeeld in (van ZW naar NO) een ontvangstruimte A, twee kamers B en C, een trap D, een keuken E en twee kelders F en G. De aanwezigheid van een trap naar zeker een bijkomende verdieping kan gestaafd worden op basis van de historische kaarten zoals die van J. Van Maldeghem (1786) die een gebouw met 3 bouwlagen (een gelijkvloers, een eerste verdieping en een zolder) toont.

Gebouw II is opgetrokken tussen de Gebouw I en het poortgebouw. Het is slechts gedeeltelijk bewaard over een lengte van ca. 11,96 m. Het gebouw is met een breedte van 2,08 m vrij smal, wat een functie alles verbindingsgang tussen het poortgebouw en het hoofdgebouw laat uitschijnen.

De vaststellingen duiden ook op een aantal verbouwingen en vernieuwingen binnen het gebouw. Gezien het onderzoek zich tot een oppervlakte-inventarisatie beperkte zijn niet alle vraagtekens weg-gewerkt. Toch ontstond er een accuraat beeld op het gebouw en de mogelijke fasering.

Het lijkt er op dat het oorspronkelijke gebouw was opgebouwd uit het groter baksteenformaat van ca. 25/24 x 11 x 4/5 cm. De exterieurmuren van Gebouw I en Gebouw II zijn er in opgetrokken. Dat baksteenformaat werd ook aangetroffen in de hoektoren en bij de huidige werken opgemerkt in het onderste gedeelte van de voorgevel van de woning.

Dat impliceert dat de scheidingsmuur tussen de keuken E en de kelders F en G en het onderste gedeelte van de scheidingsmuur tussen de ontvangstkamer A en de kamer B ook in het oorspronkelijk ontwerp hebben gezeten.

Daarna is een herinrichting van het gebouw uitgevoerd in een kleiner baksteenformaat van ca. 20/21 x 10 x 4 cm. Dit formaat is terug te vinden in de haard S35, bovenop de scheidingsmuur tussen de ontvangstkamer A en de kamers A en B. De scheidingsmuur S 29 tussen deze beide kamers en de muren van de trap D zijn hiermee opgetrokken, net zoals de drempel S13 in de keuken.

Waarom dit gebeurd is, is niet helemaal duidelijk. Misschien een aanpassing aan andere noden of uit noodzaak. Aan de buitenzijde van de exterieurmuur S2 werd een zwarte kleverige laag vastgesteld, maar het was niet duidelijk of dit teer was om het gebouw waterdicht te houden of roet van een brand.

Wanneer dit gebeurde is eveneens onbekend. Het werd voorgelegd aan de heer Vincent Debonne

Figuur 29: Reconstructie van het markizaat.

(VIOE), die zich specialiseert in de chronologie van de baksteenformaten. Een dergelijke chronologie is voor Deinze echter nog niet voorhanden, maar op basis van gegevens uit Kortrijk kan er een datering onder voorbehoud worden meegegeven. Het grotere formaat van $25/24 \times 11 \times 4/5$ cm verschijnt in het begin van de 15e eeuw en blijft vervolgens nog in gebruik tot in het begin van de 17e eeuw. Opmerkelijk aan het formaat is het veelvuldig voorkomen van de hoogte van 4cm, terwijl de hoogte van 5cm minder courant lijkt. In de omliggende steden Kortrijk, Gent en Oudenaarde hebben de bakstenen van $24/25 \times 11$ een hoogte die niet minder dan 5 cm is. De geringe hoogte van de Deinse bakstenen pleit misschien voor een meer jonge datering, wat kan kloppen gezien het markizaat zou opgetrokken zijn omstreeks 1652.

Het kleiner formaat van $20/21 \times 10 \times 4$ cm zou kunnen wijzen op aanpassingen in de tweede helft 18e eeuw. In Brugge komt dit formaat al eerder voor, maar dat is een natuurlijk een andere context dan Deinze (mondelijke toelichting Vincent Debonne).

Door de werken in het kader van de stadskernvernieuwing Deinze 2020 zijn ondertussen heel wat nieuwe gegevens voorhanden. Het recente onderzoek aan de stadshal leverde een baksteenformaat op van $26 \times 12 \times 6$ cm wat de fundamente van de stadshal op basis van het baksteenformaat in de 14e tot 15e eeuw plaatst (VANDECATSYE et al, 2011). Uit historische bronnen weten we dat de stadshal, met alle stadsrekeningen en de stadsrechten, in vlammen opging in 1382 (MAES, 1977). Mogelijk zijn de aangetroffen fundamente van de nieuwe stadshal dan ook in de periode erna, dus in de 15e eeuw te plaatsen. Aansluitend op het onderzoek van het markizaat werd bij het onderzoek van de stadshal ook een beerput aangetroffen die later werd aangebouwd. Het baksteenformaat komt overeen met het kleiner formaat in het markizaat ($21/20 \times 10 \times 5$). De inhoud van de beerput geeft ons een zicht op de laatste gebruiksfase en kan op basis van de glasfragmenten op het eind van de 18e eeuw geplaatst worden, want de stadshal werd de laatste keer vernietigd in 1792 door een brand en achteraf nooit meer opgebouwd (VANHEE, 1998).

Beide baksteenformaten zijn ook aangetroffen tijdens het onderzoek op het kerkplein of het huidige Sint-Poppoplein. Daar was het fundament van een kerkhofmuur in het groter formaat $25/24 \times 11 \times 5$ (+/- 1) cm opgetrokken. Onder het fundament werd ook herbruikt materiaal aangetroffen, waaronder een beeld van Sint-Antonius. Op basis van de expertise van Jan Van Damme (Provincie Oost-Vlaanderen) werd dit beeld in de 17e eeuw gedateerd. Dit beeld geeft een terminus ante quem voor de kerkhofmuur die dus in de loop van of later dan de 17de eeuw gedateerd wordt (VANDECATSYE & LAISNEZ, 2010).

Het kleiner formaat $21 \times 10 \times 5$ cm werd dan weer aangetroffen in de muurresten van de huisjes naast het kerkhof. Daar is de datering van het geheel echter gehouden tussen de 17e en de 20e eeuw (VANDECATSYE & LAISNEZ, 2010). De huisjes zijn echter wel al bekend uit het iconografisch materiaal. Ze komen voor op de kaart uit het Landboek en afmeting van de Parochie van Deinze door Pieter Hovaere (1715), de kaart van J. Van Maldeghem (1786), de Ferrariskaart (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1840) en de Poppkaart (1861). Ook de huisjes kunnen dus ergens in de 18e eeuw geplaatst worden (VANHEE, 2011). De verbouwingen worden op basis van een kleiner baksteenformaat van $19 \times 9 \times 4$ (+/- 1) cm en de aanwezigheid van cementmortel in de 19e tot 20e eeuw geplaatst (VANDECATSYE & LAISNEZ, 2010). Dit formaat, hoewel niet besproken in dit verhaal, is eveneens opgemerkt in het huis aan de Tolpoortstraat uit 1816.

Ten slotte werd op het Rheinbachplein de resten van een tuinmuur, kade en tuinpaviljoen onderzocht en ook deze structuren hebben een baksteenformaat van $20 \times 10 \times 5$ cm. Ook hier plaatst de kaart van J. Van Maldeghem (1786) deze structuren al in de 18e eeuw.

Het vermoeden van Vincent Debonne aangaande de baksteenformaten lijkt zich op basis van de an-

dere opgravingsgegevens te bevestigen. Het markizaat is in 17e eeuw (omstreeks 1652) opgetrokken in een baksteenformaat van 25/24 x 11 x 4/5 cm en later verbouwd in een kleiner formaat 20/21 x 10 x 4 cm dat in de (tweede helft van de) 18e eeuw courant zou zijn.

Naast de grote aanpassingen binnen het gebouw zijn nog kleinere aanpassingen en vernieuwingen opgemerkt. Maar hier kan door de vondstomstandigheden geen duidelijke datering aan vastgeknoot worden.

Zo is er een merkelijk verschil in opbouw en diepte van de keldervloeren van F en G. Ook de holte die opgemerkt werd aan de binnenkant van exterieurmuur S2 ter hoogte van kelder F lijkt een dieper niveau niet uit te sluiten. Omdat het om een in situ bewaring gaat, zijn de vloerniveaus niet doorbroken om de eventuele onderliggende vloeren te ontdekken.

Verder zijn zowat alle drempels of treden vervangen en daarbij zijn de drempels S41 in de exterieurmuur S40 en de scheidingmuur S27 tussen de kamer C en de keuken E in hetzelfde formaat 14 x 7 x 3,5 cm. Dit formaat komt ook voor in de haard S35, die zelf opgetrokken is in het 18e eeuwse formaat. Deze aanpassingen zijn in elk geval van na die verbouwingen.

De drempel tussen de keuken E en de kelder F werd eveneens vervangen en heeft een formaat van 17 x 7 x 4 cm. Het is helemaal niet duidelijk wanneer dit geschiedde.

Naast de baksteenformaten vertellen ook de aansluitingen tussen de vloeren en de drempels iets over de bouwfasen binnen het markizaat. De vloeren S8 van de keuken E en S17 van de kelder F sluiten correct aan op de trede S4. Het zelfde verhaal bij de vloeren S28 en S36 die aansluiten op trede S52. Beide vloeren sluiten nauwkeurig aan op de trede die origineel lijkt te zijn en zo bij het aanvankelijk ontwerp lijkt te horen.

De aansluiting tussen de trede S27 en de vloer S17 is dan weer verstoord en ook de aansluiting tussen deze trede en muur S19 vertoont een duidelijke bouwnaad. Vermoedelijk is de trede ooit vernieuwd of later ingebracht.

Op basis van deze informatie en de gelijkaardige formaten van de grijze tegels (ca. 12/13 x 12/13 cm) zouden we de vloeren S36, S33, S28, S17 en S8 kunnen plaatsen in de verbouwingsfase waarbij men het kleiner formaat 20/21 x 10 x 4 cm gebruikte en vermoedelijk in de (tweede helft van de) 18e eeuw is uitgevoerd. De trede S27 is achteraf nog vernieuwd.

X.2 INDELING VAN HET GEBOUW

De vondsten laten toe een hypothese voorop te stellen over hoe het gebouw was ingedeeld. Tot de oudste fase (1652) behoren de exterieurmuren van Gebouw I en II, de hoektoren en een deel van de voorgevel van het nog bestaande huis. Die maken deel uit van het oorspronkelijke ontwerp van een poortgebouw met hoektorens en een achterliggend verblijf (Gebouw I) verbonden door een smaller gebouw of gang (Gebouw II).

Ook de dimensies zijn nog te achterhalen. De afstand tussen de bestaande toren en Gebouw I bedraagt 22,90 m, wat dus de maximale lengte van Gebouw II moet zijn. Er is echter slechts 11,90 m van bewaard. De breedte van Gebouw II is ongeveer 2,08 m. Gebouw I meet 20,24 m bij 6 m. Ook voor het poortgebouw kan de dimensie bij benadering berekend worden. De bestaande vierkante toren heeft zijden van ca. 4,60 m. Vermoedelijk was de afgebroken tegenpool ongeveer dezelfde afmetingen. Van het 19e eeuwse huis tussen de torens zijn nog 4 van de 7 traveeën met een lengte van ca. 11,60 m bewaard. Oorspronkelijk zou het gebouw tussen de torens dus ca. 20,35 m lang geweest zijn. De totale lengte van het poortgebouw moet dan ongeveer 29,55 m geweest zijn.

Binnen in het grootste gebouw I waren de scheidingsmuren S34 tussen de ontvangstkamer A en zeker de kamer B, en S3 tussen de keuken E en de kelders F en G voorzien bij het oorspronkelijk plan. Mogelijk behoorde de haard S10 daar ook bij. Mogelijk vormde Gebouw II de verbinding met het poortgebouw en was ook de toegang daar voorzien. Het pad S47 in kasseien en de uitgewerkte entree in de oksel van S40 en S42 lijken dit te bevestigen. De drempels zijn echter verdwenen.

De verbouwingen in de 18e eeuw omvatten de vernieuwing van de muur S34 met de haard S35 en de verdere indeling van de achterliggende ruimte met de kamers B en C en de trap D. Er werd ook een doorgang voorzien of vernieuwd in exterieurmuur S2 die toegang gaf tot keuken E. Het lijkt er op dat ook de tegelvloeren uit deze periode stammen. De oven S11 is dan weer nadien aangebracht, want deze is gebouwd op de tegelvloer S17. Ook de haard S10 functioneerde toen nog.

Later zijn de entree S41 in de exterieurmuur S40 aangebracht, met een kleine herstelling aan de haard S35 en aan de drempel 27 tussen de keuken E en de kamer C. Gezien de verschoven ligging van de entree S41 tegenover het pad S47 lijkt het er op dat dit pad toen reeds afgedekt was en niet meer in gebruik.

XI. In Situ bewaring

Omdat de kosten van de opgraving de kost van het nieuwe winkelpand te hoog deden oplopen (een meerprijs van ca. € 75 excl. BTW per m²) verkoos de bouwheer een andere, minder constructieve bouwmethode.

De plannen werden in die mate aangepast dat de constructie dragend zou worden aan de zijde van de site. De vloerplas zou ook verhoogd worden zodat de site met een beschermend zandbed kon bedekt worden. Ook de aanleg van de nutsvoorzieningen, leidingen en putten zouden aangepast worden, zodat deze niet in de archeologische site ingrijpen. Deze nieuwe plannen werden begin 2011 voorgelegd aan de KLAD.

Tijdens het verloop van de werken volgde de KLAD de werkzaamheden nauwgezet op. De site werd door de KLAD en in samenspraak met de bouwheer en de aannemer, duidelijke afgebakend. In deze zone mocht niet door zwaar materieel betreden worden zolang ze niet is afgedekt.

De recentere muren van het voormalige postgebouw werden verlaagd. Dit gebeurde manueel in de archeologische zone, nadat ze waren gemarkeerd door de KLAD.

De bouwheer en de aannemer zorgden ervoor dat de site, na de inventarisatie, werd afgedekt met zand en een geotextiel, waarboven de betonplaat komt en waarna er niet meer ingegrepen wordt. De dikte van het pakket zand was bepaald tot minimaal 5 cm boven de muurresten en minimaal 15 cm boven de zwakkere resten zoals vloeren en haarden. De pas wordt uitgezet nadat de hoogtewaarden van de site gekend zijn. Hier werd licht van afgeweken omdat het nieuwe pand moest voldoen aan de wettelijk vastgelegde normen voor de toegankelijkheid voor mindervaliden en rolstoelgebruikers.

Op deze manier werd de site van het markizaat van Deinze weliswaar niet zichtbaar maar wel in situ bewaard. De architecturale denkoefening rond de in situ bewaring van dit gebouw en de uitvoering ervan was bijzonder interessant en kan gepromoot worden voor andere voorbeelden in Vlaanderen. Want het is duidelijk dat, hoewel in situ bewaring hoog in het Vlaamse vaandel wordt gedragen, er nood is aan onderzoek naar archeologievriendelijke bouwmethodes, die toelaten sites (zichtbaar of onzichtbaar) in situ te bewaren en zo dure archeologische onderzoeken in de stadskern vermijden.

XII. Besluit

De inventarisatie van het perceel aan de Tolpoortstraat bracht interessante gegevens op. Er werden resten van een schuilkelder uit Wereldoorlog II aangetroffen, die was gebouwd om de klanten en het personeel van de Post een schuilplaats te bieden bij alarm.

Verder kwamen de eerste concrete gegevens over het markizaat van Deinze aan het licht. Hoewel de inventarisatie niet de volledigheid kent van een opgraving kwamen er voldoende informatie aan het licht om zicht te krijgen op de vorm en dimensies van het Deinse markizaat. Zo lijkt de hoofdstructuur van het gebouw te dateren omstreeks 1652 en kreeg het hoofdgebouw (Gebouw II) in de loop van de 18e eeuw een belangrijke interne aanpassing.

Onderzoek en vergelijkingen wezen ook uit dat de toren en een deel van het metselwerk van de voorgevel van het woonhuis van J.B. Ottevaere (1816) nog stamt uit de fase van 1652.

Door de in situ bewaring kon de ondergrond niet onderzocht worden, maar we hopen dat de voorgestelde bewaringsmethode voldoende is om de site te beschermen voor de toekomst.

XIII. Bronnen

XIII.1 KAARTMATERIAAL

AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV), 2009. Bodemkaart, op <http://geovlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>.

GISOOST, 2009. Atlas der Buurtwegen, op <http://www.gisoost.be/home/atlasbw.php>.

GISOOST, 2009. Kleurenorthofoto's, op <http://www.gisoost.be/home/orthofotos.php>.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, BRUSSEL, 2009. Ferrariskaart, op <http://mara.kbr.be/kbrImage/ferraris/1616408.imgf>.

STADSARCHIEF DEINZE, WF, BIBLIOTHEEK, KAARTEN EN PLANS, KP 9. Deinze. Atlas cadastral de Belgique. Plan Parcellaire. P.C. Popp (1861).

ARA, Kaarten en plans, NR. 85.

GUIDO DEMUYNCK, 1995. De kadastrale Popp-Kaart van Deinze (1861). VVF-Deinze, Deinze, s.p.

XIII.2 BIBLIOGRAFIE

BAERT G.P., 1964. Het bezit van Don Diego Mesia. Eerste markies van Deinze (1625 - 1632). In: *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het Land van de Leie en de Schelde*. XXXI, pp. 7 - 54.

BOGAERT C. & LANCIUS K., 1991. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Gent, Kantons Deinze - Nazareth. In: *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen*. Nr. 12N3, 522 pp.

CASSIMAN A., (1953 &) 1954. Geschiedenis der stad Deinze. In: *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het Land van de Leie en de Schelde*. XX & XXI, pp. 1 - 306.

DE JONGH-LAMBREGTS N., 2004. Koken, bakken, braden en eten met aardewerk. In: *De verborgen stad. 750 jaar Alkmaar onder de grond*. pp. 30 - 47.

GAIMSTER D., 1997. *German Stoneware. 1200 - 1900*. Londen, 430 pp.

MAES H., 1977. De stadshalle te Deinze. In: *Bijdragen tot de Geschiedenis der stad Deinze en van het land aan de Leie en Schelde*. XLIV, pp. 89 - 102.

PREVENIER W. & VERMEIR R., 2003. De stad en haar vorsten. In: *Geschiedenis van Deinze. Deel I. Middeleeuwen en Nieuwe Tijden*. pp. 55 - 82.

VANDECATSYE S. & LAISNEZ K., 2010. Deelrapport. Archeologische opvolging Deinze Kerkplein 2010. (onuitgegeven interimrapport)

VANDECATSYE S., LAISNEZ K. & HEYERICK N., 2011. *Archeologisch onderzoek Stadshal Deinze. 21 februari - 6 april 2011*. (in voorbereiding)

VANHEE D., 1998. Van haar voetstuk gehaald: de Deinse stadshalle. In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van Deinze en de Leiestreek*. LXV, pp. 377 - 413.

VANHEE D., 2011. *Archeologisch vooronderzoek Stadskern Deinze. Rheinbachplein en Kerkplein. 30 juni 2009 tot 25 november 2009.* (in voorbereiding)

VERHELST J., 1976. *Inventaris van het archief van Deinze (Deinze, Petegem, Astene, Zeveren).* Brussel, 104 pp.

